

giovanni
battista

VIOTTI

- karika na putu
do modernoga
violinističkog
umijeća

mirta špoljarić

Giovanni Battista Viotti (1755. - 1824.) rođen je u osvit punoga zamaha klasicističkog razdoblja, osam mjeseci prije Mozartova rođenja, ujedno u godinama kad je Dubrovčanin Luka Sorkočević počeo skladati svoje pretklasicističke simfonije, a duh kasnoga baroka rasplinio se pred nadolazećim naletima završnih prosvjetiteljskih vjetrova. Torino, Pariz i London bili su njegovi ključni gradovi, osobito Haydnov London, koji im je obojici donosio uspjeh za uspjehom. Umro je dva mjeseca prije nego što će biti praižvedena Beethovenova *Deveta simfonija* i donijeti promjenu koja će se dramatično odraziti na budućnost instrumentalnoga stvaralaštva.

Kao sin kovača i amaterskoga svirača roga, Viotti je vrlo brzo počeo s glazbenom naobrazbom, najprije u rodnome gradu. Nakon majčine smrti, brigu o njemu preuzima princ Alfonso dal Pozzo della Cisterna, na čijem je dvoru u Torinu nastavio učiti violinu kod Gaetana Pugnanija. Godine 1773. Viotti je postao član orkestra Teatra Regio. Nakon toga bio je na koncertnoj turneji po Europi s Pugnanim, a 1781. godine prvi put mu je tiskom objavljeno djelo, *Violinski koncert*, koji danas nosi broj 3 u njegovu opusu. Već je taj početak vrlo znakovit za cijeli Viottijev život i za sve ono

što će mu se dogoditi. Iz nesretnih obiteljskih okolnosti ipak se izrodila sretna prilika za mladoga glazbenika - potpora pripadnika višega staleža. Viotti će uz visoke društvene krugove biti vezan cijeloga života, premda to neće uvijek imati pozitivne posljedice za njegovu glazbeničku karijeru. Tek što je razvio mrežu poznanstava u Parizu i etablirao se kao jedno od najvažnijih violinističkih imena, zbog prethodne povezanosti s aristokratskim krugovima (1783. godine stupio je u službu Marije Antoanete) morao je u jeku Francuske revolucije „pobjeći“ u London. Nove slavne godine prekinula je optužba o jakobinskom simpatizerstvu pa je Viotti ponovno „bježao“. Ovaj put sklonio se kod engleskog prijatelja, trgovca koji je živio nedaleko od Hamburga. Godine 1801. vratio se u Englesku. Uživao je pokroviteljstvo i prijateljstvo obitelji iz višega srednjeg staleža, a godinu dana poslije, zahvaljujući vojvodi od Cambridgea, dobio je britansko državljanstvo.

Viotti je bio cijenjen kao violinist, pa iako ga se smješta na toj povijesnoj liniji između Tartinija i Paganinija, ipak nije dosegnuo razinu njihova violinističkog umijeća i virtuoziteta, ali je osobito pridonio razvoju violinističke tehnike. Da je težio vrhunskoj kvaliteti, potvrđuje činjenica da je posjedovao desetak Stradivarijevih violina. Svirajući na njima, upravo je on pobudio zanimanje za toga graditelja. Osim toga, Viottijeva suradnja s francuskim majstorom gudala Françoisom Xavierom Tourteom rezultirala je usavršavanjem toga neizostavnog alata violinističke tehnike i konstrukcijom modernoga gudala.

Slijedom Viottijevih životnih peripetija, i njegova violinistička karijera nije bila ništa manje turbulentna. Kao vrstan mladi violinist svirao je na glasovitim pariškim *Concert Spirituels* (prvi put 1782.) i u Londonu na Salomonovim koncertima (prvi put 1793.). Međutim, životne turbulencije relativno su rano prekinule njegovo javno nastupanje. Život piše svoje priče, pa se jedno vrijeme, nakon povratka u London, umjesto da iskoristi svoju violinističku nadarenost, upustio u trgovanje francuskim vinima, no posao mu je propao. *Allgemeine musikalische Zeitung* opisao je načela Viottijeve sviračke tehnike: „Prvo (načelo, op. a.) je velik, čvrst, puni ton; kombinacija toga sa snažnim, prodornim, pjevnim legatom je drugi; treći, pak, raznolikost, šarm, sjena i svjetlo moraju biti postignuti najvećom raznovrsnošću poteza gudalom.“ To umijeće kanalizirao je na drukčiji način, u violinističke inovacije, razvoj sviračke tehnike i „mehanike“ samoga instrumenta, u poticaj mlađima, pa se s pravom u literaturi govori o Viottiju kao posljednjem velikom predstavniku talijanske violinističke škole (koja je počela s Corellijem) i ujedno utemeljitelju francuske violinističke škole 19. stoljeća. Njegovi su učenici bili Pierre Rode, Pierre Baillot i Paul Alday. Osim toga, znatno je utjecao na Rodolphe Kreutzera, a učenik mu je bio i Auguste Duranowski (Durand), francuski violinist poljskoga porijekla kojemu se divio mladi Paganini koji je poslije na svojim koncertima svirao prerade nekih Viottijevih koncerata.

Skladateljske ideje usmjerio je, dakako, na svoj instrument. Srž toga opusa čini 29 violinskih koncerata. No tu su i violinske sonate, dua za

dvije violine, trija za dvije violine i violončelo te gudački kvarteti, među kojima ima više međusobnih instrumentacijskih prerada nego samostalnih autorskih djela, nekoliko klavirskih koncerata koji su također prerade violinskih koncerata, nešto arija koje je pisao za prijatelje i koje su objavljene tek početkom 21. stoljeća, a većinom su prerade stavaka iz njegovih koncerata. Može se zaključiti da su uistinu samo violinski koncerti onaj korpus u kojemu treba tražiti viottijevski skladateljski stil, što ne umanjuje vrijednost sve ostale literature.

Ono što krase Viottijevu glazbu jest spoj francuskoga i talijanskoga u pristupu glazbenom stilu, utjecaj opernoga na instrumentalni (solistički i orkestralni) stil, što je sasvim razumljivo s obzirom na to da je Viotti bio i vrstan instrumentalist i odličan poznavatelj operne literature, te potreba za dramaturgijom u glazbi, ali nikad na štetu „lijepo“ melodijske misli. U glazbenom jeziku njegovih koncerata primjetan je put koji odražava duh cijeloga 18. stoljeća, a to je put od pretklasicističkog, galantnog stila, preko klasicističke (strukturne, melodijske, ritamske, harmonijske) jasnoće do nagovještaja ranoromantičarskog poigravanja teksturama, orkestralnim bojama, harmonijskim odabirima i dinamičkim kontrastiranjima. Najviše je utjecao na svoje francuske suvremenike krajem 18. stoljeća. Upravo devedesetih godina počinje Viottijev zreo skladateljski stil. Violinske solističke kadence postaju sve izražajnije i virtuoznije, no nikad ne zanemaruju melodijsnost koja je uvijek kod Viottija u prvome planu, a sve više pozornosti posvećuje razradi formalne strukture i orkestralne teksture.

Jedan je Viottijev koncert prekretnica iz autorove stilske perspektive, ali i iz recepcijske. *Violinski koncert br. 22* najpoznatiji je i najizvođeniji, što je još u 19. stoljeću ustanovio Joseph Joachim, kad je upravo taj koncert izveo i objavio s vlastitim kadencama. Taj se koncert vrlo često doima kao da je skladan pod utjecajem opernoga orkestralnog stila. Zanimljivo je da se Viotti, koliko god je bio vezan uz svijet operne produkcije, organizacije i promocije, nikad nije upustio u skladanje te glazbeno-scenske vrste.

Svi koncerti prije ovoga primjeri su ranoga stila, a koncerti nakon njega počinju odražavati veće promjene u stilu. *Koncert br. 23* krasno izrazita melodioznost. Drugi stavak *Koncerta br. 24* pokazuje Viottijev smisao za instrumentaciju jer počinje rogovima; tom se zvuku pridružuju drveni puhači, a potom gudači te se u nastavku odmjereno koristi zvuk limenih puhača. Treći stavci *Violinskih koncerata* br. 24 i br. 25 plesnog su karaktera i poletni, a ritmika drugoga stavka potonjeg koncerta kao da donosi spoj francuske retoričnosti i talijanske melodike. Otvaranje *Koncerta br. 26*, kao i ostalih Viottijevih koncerata, pripada orkestru u dobroj maniri klasicističke dvostruke ekspozicije. U ekspoziciji prvoga stavka *Koncerta br. 27* Viotti puno pažnje posvećuje orkestralnoj razradi. Treći je stavak, pak, pažljivo dramaturški kreiran, s blagim otvaranjem stavka, opravdanim i iznevjerenim očekivanjima, sitnim i bliskim pokretima u ritamsko-melodijskom pogledu u svrhu gradnje napetosti i iščekivanja, dinamički i instrumentacijski vješto balansiran. *Violinski*

koncert br. 28 zrelog je klasicističkog stila; treći stavak počinje izravnim uvjerljivim solom violine koja iznosi glavnu temu uz diskretnu orkestralnu pratnju. *Violinski koncert br. 29* od početka donosi izraženiji dramatski razvoj, dinamičke kontraste, razvijenije orkestralne dionice, kretanje unutar širokoga violinskog dijapazona. Upravo na tim dvama posljednjim koncertima dugo je radio, na pretposljednem od 1804. do 1812., a na posljednjem od 1802. do 1817. godine.

U vremenu i okolnostima u kojima je živio i radio, Giovanni Battista Viotti relativno je dobro balansirao po rubu europske slave i borbe za egzistenciju. Da, bili su mu potrebni aristokratska ruka na ramenu ili imućni prijatelji; da, umro je ostavivši dugove, ali je njegov utjecaj u violinističkom svijetu bio važan kao poveznica staroga i novoga, kao put k virtuozerstvu koji će početi bujati s usponom romantizma i koji će ostaviti violinu, uz bok „novome“ klaviru, na pijedestalu instrumentalnoga svijeta. Iako se u njegovim djelima nije odrazio tinjajući buntovnički duh ranoga romantizma, Viotti čvrsto stoji na zalasku jedne epohe, dajući prostora svojim učenicima i nasljednicima da otvore novu epohu. O Viottiju se tijekom 19. stoljeća pisalo vrlo malo, u 20. stoljeću istraživačko i povjesničarsko zanimanje za njega javljalo se pomalo ali kontinuirano, a tek unatrag dvadesetak godina pojavilo se i šire glazbeničko zanimanje za interpretaciju njegove glazbe. To je sudbina onih „manjih“, koji su ostali u sjeni historiografskoga kanona, ali koji ništa manje ne zaslužuju da njihova glazba oživi na glazbenim pozornicama i u diskografskim projektima.